

становлення понять “компетентність” і “компетенція” в сучасній педагогічній практиці. Важливо визначити тенденцію: уточнення змісту компетенцій, які визнані найважливішими для випускників ВНЗ, активно проводиться фахівцями країн-учасниць Болонського процесу в сучасний період. Самі поняття “компетенції” і “компетентність” не тільки міцно увійшли до педагогічної науки, але й засвоюються широким колом педагогів-практиків.

Література

1. Базаров Т.Ю. Компетенции будущего : квалификация? Компетентность (критерии качества)? / Т.Ю. Базаров. – [електронний ресурс]. – Режим доступу. – www.ftsu.ru/publiclectures/lecture_06.html
2. Байденко В.И. Болонский процесс : структурная реформа высшего образования Европы / В.И. Байденко. – [3-е изд.]. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый университет, 2003. – 128 с.
3. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика : личности в гуманистических теориях и системах воспитания: учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений, слушателей ИПК и ФПК / Е.В.Бондаревская, С. В. Кульневич. – Москва – Ростов-н/Д : Творческий центр “Учитель”, 1999. – 560 с.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / И.А.Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
5. Исаева Т.Е. Педагогическая культура преподавателя как условие и показатель качества образовательного процесса в высшей школе (Сравнительный анализ отечественного и мирового образовательного процесса) / Т.Е. Исаева. – Ростов-н/Д : Рост. гос. ун-т путей сообщения, 2003. – 312 с.
6. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения / П.Ф. Каптерев. – М. : Педагогика, 1982. – 703 с.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд “Знание”, 1996. – 308 с.
8. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : 2004. – 111 с.

Анотація

У статті розглядається генеза розвитку понять “компетентність” та “компетенції” у сучасній психолого-педагогічній літературі.

Аннотация

В статье рассматривается генезис развития понятий “компетентность” и “компетенции” в современной психолого-педагогической литературе.

Summary

The article deals with the genesis of the concepts of “competence” and “competence” in contemporary psychological and educational literature.

Ключові слова: компетентність, компетенції, професійні компетенції.

Ключевые слова: компетентность, компетенции, профессиональные компетенции.

Key words: competence, professional competence.

Подано до редакції 14.03.2012.

УДК 371.13

©2012

Давкуш Н.В.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСВИТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Становлення української демократичної держави, побудова громадянського суспільства передбачають зміни в системі освіти України, що потребує переорієнтації навчального процесу на особистість громадянина, акцентуації значної уваги на підготовці такого випускника вищої школи, який здатний самостійно приймати рішення, виконувати його та відповідати за результати. Про це йдеться в матеріалах Державної національної програми “Освіта. Україна XXI століття”. В галузі вищої освіти, як стратегічний напрям підвищення освітнього та культурного рівня фахівців, передбачається перехід до гнучкої системи їх підготовки на основі гуманістичних принципів. Важливими шляхами реалізації ідей гуманістичної парадигми освіти є впровадження особистісно зорієнтованих технологій навчання, максимальна індивідуалізація навчального процесу, створення умов для самонавчання й саморозвитку студентів, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цінностей.

У той же час у масовій вищій школі все ще на першому місці є класична освітня парадигма. Таке положення зберігає в освіті основні не вирішені протиріччя: між цілями освіти та її реальними результатами; між переважаючими у вищій школі традиційними формами навчання та особистісно й діяльнісним характером учіння та засвоєння знань; між неминучими результатами навчання традиційними методами (домінування пам'яті над мисленням, пасивність у навчальній роботі) та бажанням досягти розвитку студентів.

Ядро сучасного навчально-виховного процесу галузі дошкільної освіти становлять демократичні, гуманістичні ідеали. Вони декларуються в Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”), Національній доктрині розвитку освіти, Законах України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, Базовому компоненті

дошкільної освіти в Україні. Але проголошення нових засад, пов'язаних з визнанням своєрідності, унікальності, особливої ролі дошкільного дитинства у становленні особистості, а, відтак, і переходом до особистісно зорієнтованої моделі дошкільної освіти, не означає готовності педагога працювати за ними. Процес реального їх упровадження вимагає існування ідеального дорослого-носія гуманістичних цінностей, з яким комфортно, якому можна довіряти, який бачить світ очима дитини, поважає її в успіхах і невдачах, розуміє особливості, прагнення, мотиви дій та вчинків, співчуває, уміє проникнути в емоційні переживання.

Таким чином, особистісно зорієнтована система навчання передбачає вирішення завдань зміни традиційної педагогіки педагогікою толерантності, суб'єктно-об'єктних відносин між педагогом і вихованцем – суб'єктно-суб'єктивними, побудови процесу навчання й виховання кожної конкретної дитини на основі її природних здібностей з урахуванням задоволення її потреб у пізнанні, самопізнанні й розвитку. Тому освітня система повинна мати диференційований характер з урахуванням різних властивостей особистості. З особливою актуальністю ці завдання постають перед старшою школою, що має підготувати самодостатню людину для свідомої життєдіяльності в різних сферах суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Орієнтація на особистість у педагогіці має давню історію та різноманітні назви: особистісно зорієнтоване навчання, педагогіка співробітництва, гуманна педагогіка (Ш. Амонашвілі), гуманістична педагогіка (У. Глассер, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Сатир та ін.), вільне виховання (США та Європа 70-х років) та ін.

Особистісна орієнтація навчання була предметом розгляду видатних філософів минулого (Арістотель, Демокрит, Квінтіліан). Її сучасні надбання ґрунтуються на гуманістичних засадах спадщини прогресивних учених і педагогів (М. Монтень, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, Г. Сковорода, В. да Фельтре) та демократичних концептуальних ідей класичної педагогічної спадщини (А. Дістерверг, О. Духнович, Я.-А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський та інші). На початку ХХ століття ідея орієнтації навчання на потреби та запити особистості тлумачиться як педагогічний принцип на рівні соціального, педагогічного та психологічного експерименту (П. Бове, Є. Клапаред, М. Монтессорі, Є. Торндайк, С. Френе).

У вітчизняній літературі проблема особистісно зорієнтованої освіти знайшла відображення у працях І. Беха, О. Бондаревської, В. Лутая, В. Серикова, А. Фурмана, І. Якиманської та інших. Психологічні засади проблеми вивчали Ю. Бабанський, О. Біляєв, І. Лернер, М. Махмутов, Г. Щукіна.

Становлення особистісно зорієнтованої освіти досліджується на основі різних підходів: культурологічного (О. Бондаревська); антропологічного (Л. Рахлевська); психолого-дидактичного (І. Якиманська); позиційно-дидактичного (В. Сериков); проєктивного (М. Алексєєв); філософського (В. Андрущенко, В. Біблер, Р. Богданова, Б. Гершунський, І. Єрмаков, А. Зімічев, В. Кремень, М. Полані, П. Саух та ін.); психологічного (О. Асмолов, І. Бех, М. Забродський, А. Маслоу, В. Рибалка, К. Роджерс, Е. Фром та ін.); педагогічного (В. Алфімов, Є. Бондаревська, С. Бондаренко, В. Буряк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Є. Іонова, Л. Кондрашова, М. Левківський, Ю. Мальований, Н. Ничкало, В. Паламарчук, О. Пехота, О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, В. Хайруліна та ін.); соціально-педагогічного (А. Збруєва, Я. Коломинський, С. Подмазін, А. Реан та ін.); соціологічного (А. Капська, С. Карпенчук, Д. Майєрс, Д. Пашенко та ін.).

За кордоном аналогічні дослідження здійснювались такими вченими, як А. Адлер, У. Джеймс, Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс.

Проте залишається поза увагою низка питань, пов'язаних із професійним становленням майбутніх педагогів: недостатня мотивація щодо здобуття майбутнього фаху, слабка практична підготовленість, що зумовлено специфічними умовами праці, необхідністю підвищення ефективності процесу професійного виховання студентів. Більшість із цих недоліків можна усунути у процесі вивчення професійно зорієнтованих дисциплін, які спрямовані на внутрішній світ людини, її саморозвиток, формування творчої, активної і самостійної особистості.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити особливості особистісно зорієнтованої освіти у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Популярність особистісно зорієнтованого підходу обумовлена низкою обставин: по-перше, динамічний розвиток українського суспільства потребує формування в людини не стільки типової, скільки яскравої індивідуальності, яка дозволить їй стати самим собою; по-друге, психологія та педагогіка відмічають появу в сучасних дітей розкнутості, прагматичності, все це потребує від педагогів використання нових підходів і методів взаємодії; по-третє, сучасна освіта вимагає гуманізації у відносинах дітей та дорослих, їх демократизації.

Особистісний підхід вчені насамперед розуміють як: синтез напрямів педагогічної діяльності навколо її головної мети – особистості, як пояснювальний принцип, що розкриває механізм особистісних новоутворень; принцип свободи особистості в освітньому процесі (вибір пріоритетів, освітніх шляхів, формування власного, особистісного досвіду; опору на відповідні особистісні якості: основні потреби, спрямованість особистості, ціннісні орієнтації, життєві плани, настанови, домінуючі мотиви діяльності; побудова особистісного підходу розглядається

як цілісний педагогічний процес у єдності своїх елементів, зі специфічними цілями, змістом, технологією (І.Бех, Є.Бондаревська, В.Давидов, С.Кульневич, В.Сластьонін) [1, 2, 4, 6, 7].

За визначенням, особистісно зорієнтований підхід – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, яка дозволяє за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечити та підтримати процеси самопізнання, самопобудови й самореалізації особистості дитини, розвиток її неповторної індивідуалізації.

Майбутні педагоги повинні буди готові до того, що основою навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі є особистісно зорієнтований підхід, сутність якого, згідно з Базовою програмою “Я у Світі”, визначається у породженні людини як суб'єкта активності в єдності чотирьох складових: входження у світ природи, у рукотворний світ, залучення до світу значущих предметів, виникнення самопізнання. Тому основним завданням, яке стоїть перед майбутніми педагогами є оволодіння вмінням використовувати принципи ефективного спілкування, підтримка та розвиток самоцінної активності дитини. Тим самим досягається взаємопроникнення, яке є основою ідеєю особистісно зорієнтованої дидактики [3].

Особистісно зорієнтована дидактика, яка спирається на теоретичну модель трансактного аналізу Е. Берна, передбачає реалізацію трьох стратегічних принципів: варіативності, синтезу інтелекту, афекту та дії, пріоритетного старту.

1. *Принцип варіативності.* Дорослий, який працює з дошкільниками, відповідальний за те, щоб у моделі навчання, яку він пропонує дитині, була закладена можливість вибору власної моделі учіння. Принцип передбачає як варіативність змісту, методів і форм навчання, так і варіативність організації середовища в дошкільному навчальному закладі.

2. *Принцип синтезу інтелекту, афекту й дії.*

Робота з дітьми в однаковій мірі повинна залучати їх у процеси пізнання, дій та емоційного засвоєння світу. Ідеалом особистісно зорієнтованої дидактики є конструювання таких умов освітньої роботи з дітьми, які породжують гармонію трьох названих аспектів засвоєння діяльності дитини.

3. *Принцип пріоритетного старту.*

Починати роботу слід з тих видів діяльності, які самоцінні для кожної конкретної дитини, враховуючи стартові переваги дітей [5].

Крім того, необхідно враховувати й нахили педагога, який теж повинен бути захоплений роботою.

Реалізація цих принципів передбачає “через→себе→розуміння”, створення загального психологічного простору, ігрову побудову процесу освіти, а як форми роботи з дітьми – організацію дискусій, діалогів, спільних спостережень та експериментів [5].

Основні принципи реалізації особистісного підходу передбачають постійне вивчення та знання індивідуальних особливостей студентів – майбутніх педагогів, їх поглядів, інтересів, звичок; діагностування та моніторинг рівня сформованості цих особистісних якостей; оперативну зміну тактики взаємодії викладача й студента залежно від обставин, що склалися; створення умов для самовиховання та саморозвитку особистості студента; розвиток самостійності, ініціативи, результативності діяльності. Враховуючи все вищесказане, у процесі підготовки майбутніх педагогів необхідно визначити й створити належні умови для природного саморозвитку, самореалізації, самоствердження майбутніх фахівців.

Упровадження особистісно зорієнтованих технологій у професійне навчання майбутніх педагогів пов'язуємо з ефективною перебудовою навчального процесу, в якому активізується самостійна науково-дослідницька і творча робота студентів; зі зміною форми комунікації в навчально-виховному процесі з викладацького монологу (однобічна комунікація) до багатопозиційного навчання у формі полілогу, що дозволяє будувати систему таких взаємин, у якій всі елементи процесу педагогічної взаємодії більш активні й відкриті (багатобічна комунікація); з реалізацією в навчальному процесі механізму взаємообміну між викладачами і студентами педагогічно-рольовими функціями (діалогічна взаємодія, пошук і репрезентація нової навчально-пізнавальної інформації, аналіз педагогічних ситуацій з позиції викладача та студента з професійно-рольовою установкою “Я-вихователь” тощо).

Висновки... Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що більшість авторів вважають особистісно зорієнтоване навчання не процесом формування особистості з заданими рисами, а створенням умов для повноцінного виявлення й розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу. Таке тлумачення сутності особистісно зорієнтованої освіти припускає, що розвиток особистості не є випадковим, він детермінований середовищем, діяльністю, спілкуванням, постійною трансформацією зовнішніх впливів у внутрішні процеси особи –спрямованість, інтереси, потреби, мотиви тощо.

Спрямованість особистості передбачає зорієнтованість на професію, готовність до творчої роботи, соціально-значуще ціннісне ставлення до подій, людей, дітей, до себе, а також професійні інтереси, бажання, потяги, ідеали.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади : навч.-метод. посібник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Бондаревская Е. В. Педагогика : личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-на-Дону : ТЦ „Учитель”, 1999. – 560 с.
3. Глассер У. Школа для неудачников / У. Глассер. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.
4. Давыдов В. В. Деятельностная теория мышления / В. В. Давыдов. – М. : Научный мир, 2005. – 240 с.
5. Как построить свое «я» / под ред. В. П. Зинченко. – М. : Педагогика, 1991. – 136 с.
6. Кульневич С. В. Новая педагогика. Тезисная конспект-программа : [учебное пособие для студентов педвузов] / С. В. Кульневич, В. И. Лещинский. – Воронеж : Выбор, 1992. – 134 с.
7. Слостенин В. Педагогика : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. Слостенин, И. Исаев, Е. Шиянов; под ред. В. Слостенина. – М. : Издательский центр „Академия”, 2002. – 576 с.

Анотація

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у контексті особистісно зорієнтованої освіти. Обґрунтовуються стратегічні принципи особистісно зорієнтованої дидактики.

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в контексте личностно ориентированного образования. Обосновываются стратегические принципы личностно ориентированной дидактики.

Summary

The problem of training of future educators of preschool education al institutions in the context of personality-oriented education. Justified by the strategic principles of personality -oriented didactics are based.

Ключові слова: особистісно зорієнтована освіта, підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів, принципи дидактики особистісного зорієнтованого навчання.

Ключевые слова: личностно ориентированное образование, подготовка будущих воспитателей дошкольных заведений, принципы дидактики личностно ориентированного обучения.

Key words: personal orintirovannoe education, training future educators of preschool institutions, the principles of didactics individually oriented learning.

Подано до редакції 14.03.2012.

УДК 378.4 (477)

©2012

Жорнова О.І.

ІДЕЯ КУЛЬТУРОТВОРЧОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Безліч соціокультурних, економічних, політичних суперечностей, породжених нинішньою суспільною ситуацією, може бути розв'язана, зокрема, шляхом змін у професійній освіті, котра здатна “вирівняти” стан через підготовку затребуваного фахівця. Втім, професійна освіта лишається позаду виробничої й економічної галузей, котрі мають домінуючий вплив на значну кількість соціальних і політичних процесів і впевнено змінюють уявлення суспільства про цілі його розвитку й функціонування, вона змушена наздогін осягати запропоновані іншими нововведення, скажімо уявлення про суто позитивні наслідки творчості.

У нещодавній професійній парадигмі виучка фахівця була зорієнтована на самостійне прийняття рішення, творчу ініціативу і автономність, однаке зараз першість перебрали завдання готовності справдити гігантську революцію без революційних дій, за висловом А.Швейцера, [8] а домінування уявлень про творчу особистість як виключно позитивну характеристику не співпадають із реаліями й прагненнями порушити нею правила й норми, котрі для багатьох виробничих сфер є надто важливими.

Вичерпаність професійно-педагогічної парадигми визнанням творчої особистості фахівця її метою супроводять і підтверджують дисфункції низки професій, в яких неухильне наслідування виробничим стандартам є “ультиматумом” високого професіоналізму, що суперечить цілям професійної підготовки фахівця-новатора як змінювача таких стандартів.

Системні ж суспільні трансформації, котрі постають результатом перемін у всесвітній економічній галузі, формують, як правило, потребу в таких сценаріях розгортання майбутнього, за яких будуть максимально урівноважені на практиці споживання й створення. Вслід за цим у світі, де особистісна свобода синхронізована з соціальним захистом від загрози й ризиків, виник попит на підготовку майбутнього фахівця до вибору професійної стратегії як чинника безпеки суспільства й людства. Загальновідомою є позиція демократичних громадянських суспільств щодо участі й відповідальності кожного громадянина за прийдешнє, тому перед країнами, котрі прагнуть інтеграції в ЄС, стоїть завдання підготовки до творчої діяльності, котра має відмінні від її основних характеристик параметри – вона передбачена за наслідками, узгоджена й запланована.